

цію. Відповідно, психологічний супровід студентів молодших курсів під час навчання у виші повинен, на нашу думку, включати ряд заходів, спрямованих на: 1) діагностику рівня адаптації першокурсників, а також на вивчення їхніх адаптаційних можливостей; 2) розвиток адаптаційного потенціалу студентів та вирішення ускладнень, які виникають у процесі адаптації до навчання у виші; 3) інтеграцію зусиль інституту кураторів, деканатів, студентського самоврядування, психологічної служби, батьків та студентів; 4) залучення студентів до різноманітних заходів, спрямованих на розвиток молодіжної ініціативи (волонтерські рухи, благодійні акції тощо); 5) проведення різноманітних заходів, спрямованих на формування навичок конструктивної взаємодії, розвиток самостійності, рефлексії тощо.

Список використаних джерел

1. Раевская Е.А. Особенности динамики процесса адаптации в университете студентов-первокурсников: первая сессия / Непрерывное образование: XXI век. выпуск 3 (15). – с. 1-17.
2. Тарасова Л.Е. Психологическое сопровождение процессов адаптации первокурсников к образовательной среде вуза / Л.Е. Тарасова // Известия Саратовского ун-та. – Сер. Акмеология образования. Психология развития. – 2014. – Т.3, вып.2(10). – С.142-145.

Хоменко Є. Г., аспірантка
Полтавський національний
педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
(м. Полтава)

РОЛЬ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ОДНОЛІТКАМИ У ГАРМОНІЙНОМУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКІВ

У сучасному суспільстві розвиток гармонійної особистості дитини є ключовим, основним результатом навчальної діяльності. Перш за все гармонійний розвиток передбачає наявність сприятливих зовнішніх умов. Підлітковий вік є надзвичайно важливим і суперечливим у онтогенезі, адже саме зараз великого впливу мають оточуючі однолітки як для самооцінювання так і для адекватного сприйняття себе у світі. Зважаючи, що провідною діяльністю даного вікового періоду є інтимно-особистісне спілкування, міжособистісна взаємодія між однокласниками є вкрай важливою для формування гармонійного життєвого простору підлітка.

Взаємодія між учнями підліткового віку завжди залишається у полі зору психологів-дослідників. Варто згадати ще Л. С. Виготського, Л. І. Божович, І. С. Кона, Д. Б. Ельконіна, М. Кле, А. В. Мудрика, Т. В. Драгунову, Д. Н. Фельдштейна, М. І. Лісіну. Серед сучасних дослідників слід наголосити на дослідженнях К. В. Седих, Т. Ю. Куниці, Н. В. Сергєєвої, І. А. Василенко. Важливість взаємодії саме між однолітками в підлітковому віці неодноразо-

во була доведена вітчизняними психологами (Л. І. Божович, Д. Б. Ельконін, І. С. Кон, Д. Н. Фельдштейн) [1; 3; 4].

Не зважаючи, що соціометричний метод є досить давнім, у сучасній науці він широко застосовується представниками соціологічних, педагогічних і психологічних професій, адже дає кількісну характеристику особливостей взаємодії у групі, а отже є об'єктивним [2]. Своє дослідження ми спрямовували на кількісні характеристики взаємодії підлітків, проте ми враховували динаміку змін, адже дослідження проводилось протягом трьох років у одних і тих же учнів, відповідно у 5, 6 і 7 класах. У своєму дослідженні ми звертаємо увагу на два основні критерії в учнівських виборах – діловий (навчання) і емоційний (дружба). Основними соціометричними показниками, на які зверталась увага, є соціометричні статуси, індекс ізольованості, рівень благополуччя, коефіцієнт взаємності, коефіцієнт задоволеності стосунками [4].

Наше соціометричне дослідження проводилось на базі однієї з Полтавських гімназій, участь брали 7 учнівських груп протягом трьох навчальних років. Всього взяло участь 225 учнів, з яких 104 хлопчики і 121 дівчинка. Результати висвітлені у таблиці 1.

Таблиця 1

**Порівняльна характеристика соціометричних критеріїв
протягом 3-х років навчання**

Показники порівняння	5 клас		6 клас		7 клас	
	діловий критерій	емоційний критерій	діловий критерій	емоційний критерій	діловий критерій	емоційний критерій
"Зірки"	32	33	32	27	39	39
"Перевага"	56	67	66	85	52	67
"Прийняті"	89	98	82	84	86	88
"Не прийняті"	48	27	45	29	48	31
Індекс ізольованості	21% (середній)	12% (низький)	20% (середній)	13% (низький)	21% (середній)	14% (низький)
Рівень благополуччя	0,64 (низький)	0,8 (низький)	0,77 (низький)	0,99 (середній)	0,7 (низький)	0,9 (низький)
Загальна кількість виборів	563	577	575	604	593	610
Кількість взаємних виборів	82	99	79	109	87	85
Коефіцієнт взаємності	15% (низький)	17% (низький)	13% (низький)	18% (низький)	15% (низький)	14% (низький)
Коефіцієнт задоволеності	36% (середній)	44% (низький)	35% (низький)	48% (низький)	39% (низький)	38% (низький)

Як видно із зведеної таблиці, показники рівня взаємності перебувають на низькому рівні. Що стосується задоволеності стосунками, то вони перебувають на середньому рівні. За емоційним критерієм взаємодія налагоджена трохи краще. Про це свідчать дані. Якщо за діловим критерієм взаємність протягом 3 років – 15%, 13%, 15%, то за емоційним – 17%, 18%, 14%. Задово-

леність же за діловим критерієм – 36%, 35%, 39%, а за емоційним – 44%, 48%, 38%. Слід звернути увагу, що ці показники також в 6 класі є найкращими, а вже до 7 їх значення спадає, що може бути пов'язане з зовнішніми обставинами, що склалися в учнівській групі [4].

Отже, міжособистісна взаємодія у досліджуваних класах налагоджена не найкращим чином, всі показники не виходять за межі низького – середнього рівня, більшість дітей мають негативні соціометричні статуси, кількість взаємних виборів також на низькому рівні, і відповідно задоволеність стосунками також коливається у межах низького-середнього рівнів. За діловим критерієм можемо констатувати нижчі показники, аніж за емоційним. Слід наголосити на тому факті, що взаємодія як за діловим так і за емоційним критеріями покращується у 6 класі, проте всі показники знижуються у 7 класі. Зважаючи на те, що ми маємо справу з учнями підліткового віку, для яких зовнішня оцінка і схвалення з боку референтної групи є вирішальним у становленні особистості, можна говорити про некомфортні умови для особистісного розвитку в учнівських групах підлітків.

Список використаних джерел

1. Коломинский Я. Л. Психология личных взаимоотношений в детском коллективе. – Минск: МГУ, 1969. – 146 с.
2. Морено Я. Л. Социометрия : Экспериментальный метод и наука об обществе [Текст] / Я. Л. Морено ; пер. с англ. А. Боковинова ; науч. ред. Р. Золото-вицкий. – Академ. проект – М. : Академ. проект, 2001. – 383 с.
3. Седих К. В. Чинники психологічної взаємодії в системі сім'я – школа / К.В.Седих // Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України/ за ред. С. Д. Максименка. – Т.7. – Вип. 4. – К., 2005. – С.187–194.
4. Хоменко Є. Г. Дослідження міжособистісної взаємодії учнів молодшого підліткового віку за допомогою методу соціометрії. // «Проблеми сучасної психології». Збірник наукових праць інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України та Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Випуск №41. – Кам'янець-Подільський, 2018. – С. 383–395.

Чайкіна Н. О., к.психол. н., доцент
Полтавський національний
педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
(м. Полтава)

МАКРОХРОНОЛОГІЧНІ СКЛАДНИКИ ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ

Макрохронологічний підхід до вивчення життєвого простору особистості передбачає вивчення варіації вікової еволюції психічних форм в залежності від різних факторів. До таких факторів відносять:

1. **Конкретно-історичні умови існування виду.** Прогресивне збільшен-